

۲۰۲۹۵۹۸
سوشیانس

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عرفان کلامی در سیح ولاءالدوله سمنانی

دکتر عظیم حیدر خان

قاسم رؤفی

سوشیانس

سرشناسه	حمزئیان، عظیم، ۱۳۴۴-
عنوان و نام پدیدآور	عرفان کلامی در شیخ علاءالدوله سمنانی / عظیم حمزئیان، قاسم رؤفی.
مشخصات نشر	سمنان: سوشیانس، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۲۵۵ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۹۸۱-۳۰-۴
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه
موضوع	علاءالدوله سمنانی، احمد بن محمد، ۶۵۹-۷۳۶ق. -- دیدگاه درباره کلام
موضوع	علاءالدوله سمنانی، احمد بن محمد، ۶۵۹-۷۳۶ق. -- دیدگاه درباره عرفان
موضوع	علاءالدوله سمنانی، احمد بن محمد، ۶۵۹-۷۳۶ق. -- سرگذشتنامه
موضوع	کلام
موضوع	Islamic theologh
موضوع	فان
موضوع	Mysticism
شناسه افزوده	فی، قاسم، ۱۳۶۷-
رده بندی کنگره	BP۲۷۹/۷۷۳۵۶
رده بندی دیویی	۲۹۱/۸۹۲۴
شماره کتابشناسی ملی	۰۴۴۷۴۴

سوشیانس

عرفان کلامی در شیخ علاءالدوله سمنانی

دکتر عظیم حمزئیان، قاسم رؤفی

ناشر: سوشیانس

چاپ نخست، ۱۳۹۸

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۹۸۱-۳۰-۴

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

صفحه آرای: محمدتقی رهبری فرد

ویراستار: خیرالنساء نجاتی

قیمت: ۵۲،۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۱	مقدمه.....
۴	پیش گفتار.....
۷	فصل اول: مفهوم شناسی
۹	۱-۱) مقدمه.....
۹	۱-۱-۱) زندگی نامه شیخ علاءالدوله سمنانی.....
۱۶	۱-۲) نگاشته های تاریخی تصوف در قرن هفتم و هشتم.....
۱۸	۱-۳) آموزه های عرفانی نظری و عملی شیخ علاءالدوله سمنانی.....
۱۹	۱-۳-۱) آموزه های عرفانی نظری شیخ علاءالدوله سمنانی.....
۲۵	۱-۳-۲) آموزه های عرفانی عملی شیخ علاءالدوله سمنانی.....
۳۱	فصل دوم: مبانی کلامی همان شیخ علاءالدوله سمنانی (توحید، معاد)
۳۳	۲-۱) مقدمه.....
۳۴	۲-۲) موضع شیخ علاءالدوله سمنانی درباره علم کلاه.....
۳۵	۲-۳) وجود شناسی.....
۳۸	۲-۳-۱) تعریف وجود.....
۳۹	۲-۳-۲) انواع وجود از نظر شیخ علاءالدوله.....
۴۰	۲-۳-۳) آیا حق تعالی وجود مطلق است؟.....
۴۲	۲-۳-۴) اثبات واجب الوجود.....
۴۳	۲-۳-۵) وحدت بودن واجب الوجود.....
۴۷	۲-۳-۶) آیا وجود عین ذات است؟.....
۴۹	۲-۳-۷) آیا وجود عرض است؟.....
۵۱	۲-۳-۸) آیا وجود همان ماهیت است؟.....
۵۲	۲-۴) صفات ذاتی، صفات فعلی و فعل حق.....
۵۹	۲-۴-۱) فعل حق تعالی.....
۶۰	۲-۴-۲) ذات و عرض در حق تعالی.....
۶۴	۲-۴-۳) انواع تجلی از منظر شیخ علاءالدوله سمنانی (بحث عرفانی).....
۶۸	۲-۵) اسماء حق تعالی.....
۷۱	۲-۶) قدیم یا حادث بودن عالم.....

- ۷۳..... (۲-۷) قدیم یا محدث بودن قرآن
- ۷۷..... (۲-۸) جوهر و عرض
- ۷۸..... (۲-۸-۱) فرق میان علم و ادراک (بحث عرفانی)
- ۸۰..... (۲-۹) آیا علم و عالم و معلوم یکی است؟
- ۸۲..... (۲-۱۰) عقل
- ۸۳..... (۲-۱۰-۱) تعریف عقل
- ۸۳..... (۲-۱۰-۲) جایگاه عقل در نزد گروه‌های مختلف
- ۸۴..... (۲-۱۱) علم حق تعالی
- ۸۶..... (۲-۱۲) حق تعالی هیچ ضدّ و ندّی ندارد
- ۸۸..... (۲-۱۳) آیا حق تعالی از نور، معنی و ذوق، مبرّا و منزّه است؟
- ۸۹..... (۲-۱۴) آیا حق تعالی را آمد و شد و داشتن جای و مکان در دنیا و آخرت منزّه است؟
- ۹۰..... (۲-۱۵) تشبیه خداوند
- ۹۱..... (۲-۱۶) رؤیت حق تعالی
- ۹۴..... (۲-۱۷) آیا اتحاد باطل است؟
- ۹۵..... (۲-۱۸) آیا حلول باطل است؟
- ۹۶..... (۲-۱۸-۱) آراء گروه‌های کلامی مختلف در باب حلول و اتحاد
- ۹۷..... (۲-۱۹) معاد
- ۹۷..... (۲-۱۹-۱) تعریف آخرت و انواع قیامت
- ۹۹..... (۲-۲۰) معاد جسمانی
- ۱۰۰..... (۲-۲۰-۱) تناسخ
- ۱۰۶..... (۲-۲۱) آیا معدوم شیء است؟
- ۱۰۸..... (۲-۲۱-۱) آیا بازگشت معدوم محال است؟
- ۱۰۹..... (۲-۲۲) ایمان
- ۱۱۰..... (۲-۲۲-۱) آیا ایمان غیر از اسلام است؟
- ۱۱۳..... (۲-۲۲-۲) ایمان چگونه حاصل می‌شود؟ آیا ایمان زیادت و نقصان دارد؟
- ۱۱۶..... (۲-۲۳) کفر
- ۱۱۸..... (۲-۲۳-۱) کافر کیست؟
- ۱۱۹..... (۲-۲۳-۲) علامت کفر و ایمان (بحث عرفانی)
- ۱۲۰..... (۲-۲۴) آیا ارواح پیش از اشباح بوده‌اند؟
- ۱۲۱..... (۲-۲۴-۱) آیا روح با بدن حادث می‌شود؟

۱۲۱	۲-۲۴-۲ جایگاه روح در داخل بدن، خارج بدن و یا هیچ کدام است؟
۱۲۳	۲-۲۴-۳ تنعم و تألم جسم یا روح
۱۲۶	۲-۲۵ فایده حشر و نشر
۱۲۷	۲-۲۵-۱ آیا حشر بدن امکان دارد؟
۱۲۹	۲-۲۶ جایگاه امر به معروف و نهی از منکر در نزد شیخ علاءالدوله سمنانی
۱۳۳	فصل سوم: مباحث کلامی عرفان شیخ علاءالدوله سمنانی (نبوت، امامت، عدل)
۱۳۵	۳-۱ مقدمه
۱۳۷	۳-۲ اهمیت و ضرورت بعثت انبیا
۱۴۱	۳-۲-۱ انواع آدمیان از نظر گاه شیخ سمنانی (بحث عرفانی)
۱۴۲	۳-۳ عصمت انبیا
۱۴۴	۳-۴ تدریجی بودن دعوت و امر
۱۴۵	۳-۵ نبی کیست؟ آیا حضرت مامد نوع است؟ (بحث عرفانی)
۱۴۷	۳-۵-۱ مباحثه‌ای در باب دین حق
۱۴۷	۳-۵-۲ رسول کیست؟
۱۴۸	۳-۵-۳ نبی رسول کیست؟ (بحث عرفانی)
۱۴۸	۳-۵-۴ اولوالعزم کیست؟
۱۴۸	۳-۵-۵ خاتم الانبیا کیست؟ (بحث عرفانی)
۱۵۱	۳-۶ سلسله مراتب علم انبیا (بحث عرفانی)
۱۵۲	۳-۶-۱ علامت اهل سعادت (بحث عرفانی)
۱۵۳	۳-۶-۲ معیار و میزان طالبان راه حق
۱۵۴	۳-۶-۳ وظیفه ما نسبت به طریق انبیا
۱۵۵	۳-۷ خیرالامم کدام است؟
۱۵۸	۳-۸ انبیا و اولیا چگونه از غیب آگاهند؟
۱۵۹	۳-۸-۱ معجزات انبیا و کرامات اولیا
۱۶۳	۳-۹ قوانین شرع توسط انبیا وضع شده است؟
۱۶۶	۳-۱۰ امامت
۱۶۷	۳-۱۰-۱ ولایت ولی امت (بحث عرفانی)
۱۷۰	۳-۱۰-۲ عصمت ولی
۱۷۳	۳-۱۱ مراتب نبوت و ولایت و نسبت میان آن دو
۱۸۵	۳-۱۱-۱ طبقه‌بندی اولیا (بحث عرفانی)

۱۹۰	۲-۱۱-۳) توصیف ابدال (بحث عرفانی).....
۱۹۱	۳-۱۲) افضل بودن ملائکه یا آدمیان.....
۱۹۳	۳-۱۳) اندیشه‌های شیعی، مهدویت و ارادت شیخ نسبت به امامان شیعه و خلقای اربعه.....
۱۹۵	۱-۱۳-۳) امام علی (ع) و شیخ علاءالدوله.....
۲۰۱	۲-۱۳-۳) امامان دیگر و شیخ علاءالدوله سمنانی.....
۲۰۵	۳-۱۳-۳) مهدویت در نزد شیخ علاءالدوله سمنانی.....
۲۰۹	۴-۱۳-۳) ابوبکر و شیخ علاءالدوله.....
۲۱۱	۵-۱۳-۳) عمر و شیخ علاءالدوله.....
۲۱۳	۶-۱۳-۳) عثمان و شیخ علاءالدوله.....
۲۱۵	۱۴-۳) شیطان و ملائکه (بحث عرفانی).....
۲۱۹	۱۴-۳) بحث کلامی در مورد شیخ در رابطه با شیطان.....
۲۱۹	۱۵-۳) عدل الهی.....
۲۲۰	۱-۱۵-۳) جبر و اختیار.....
۲۲۳	۲-۱۵-۳) آیا خداوند فاعل مختار است؟.....
۲۲۵	۳-۱۵-۳) آیا اصلح بر حق تعالی واجب است؟.....
۲۲۸	۴-۱۵-۳) استطاعت پیش از فعل است یا بعد از فعل؟.....
۲۳۱	۵-۱۵-۳) نظر شیخ علاءالدوله در باب خلف وعدم.....
۲۳۳	فصل چهارم: نتیجه‌گیری
۲۳۵	۱-۴) نتیجه‌گیری و خاتمه بحث.....
۲۴۶	فهرست منابع و مآخذ.....
۲۴۶	الف) منابع کتاب‌ها.....
۲۴۹	ب) منابع مجلات و سایت‌ها.....

آمیختن علم عقلی با علوم دیگر و استفاده از فلسفه و کلام برای تقویت، پشتیبانی و دفاع از علوم دیگر سابقه دیرینه در تاریخ علم و تمدن اسلامی دارد. نام محی الدین عربی طائف اندلسی در تاریخ عرفان اسلامی آشنا و تأثیرات ایشان قرن‌ها بر جا مانده است. او که از فلسفه رای تبیین، تشریح و تقریر عرفان استفاده نمود و عرفان را به صورت مباحث استدالات فلسفی بیان کرد و آن را در کتاب فصوص الحکم خویش عرضه نمود و شاگردان وی این کار را ادامه داده و عرفان نظری اسلامی در مشرب ابن عربی صورتی فلسفی به خود گرفت، به گونه‌ای که بدون آگاهی از فلسفه نمی‌توان آن اندیشه‌ها را درک کرد.

نظیر همین عمل را، عارفی دیگر در حوزه عرفان اسلامی انجام داد و این بار از مبانی کلامی برای دفاع از اصول عرفانی بهره گرفت. او که در برخی از آراء و اندیشه‌ها موافق تام ابن عربی نبود کسی جز شیخ سمنانی یا شیخ علاء الدوله بیابانکی سمنانی نیست. از این جهت می‌توان عرفان او را عرفان کلامی نام نهاد.

شیخ که در کتب خود به بحث از مباحث عرفانی با صبغه کلامی پرداخته است، از مبحث توحید که فصل مشترک عرفان و کلام است آغاز نموده است و در خلال مباحث آن، آراء عرفانی خود را بیان نموده است، به طوری که خواننده ناآگاه از نام نویسنده و پیشینه علمی او گمان می‌برد کتابی کلامی را مطالعه می‌کند. البته فهم آراء عرفانی در لابه‌لای اندیشه‌های کلامی او کار آسانی نیست.

با این توصیف می‌توان درباره مشارکت کلام، فلسفه و عرفان در یکدیگر چهار حالت را پیش‌بینی نمود که بر حسب اتفاق و یا ضرورت هر کدام از آنها گویندگانی در میان اندیشمندان و عارفان داشته است:

الف: فلسفه عرفانی که این مورد شاخه‌ای از فلسفه محسوب می‌شود و افرادی چون ملاصدرای شیرازی و برخی از شارحان او حاج ملاهادی سبزواری از صاحب‌نظران این شاخه محسوب می‌شوند.

ب: عرفان فلسفی که این رشته گرایشی از عرفان محسوب می‌شود. محی‌الدین عربی و شاگردان و پیروان او در حوزه اهل سنت و شیعه جزء این گروه محسوب می‌شوند.
ج: عرفان کلامی که مرتباً بحث ما در این کتاب است و بنیان‌گذار آن را می‌توان شیخ علاءالدوله سمنانی دانست. شیخ بهر تصوف و عرفان دارد و هیچ‌گاه به نام متکلم مشهور نبوده و اغراض و اهداف آنان را نیز دنبال نکرده است.

د: کلام عرفانی که غلبه بحث با کلام است و امام محمد غزالی طوسی را می‌توان از اندیشمندان و بزرگان آن دانست. غزالی در تاریخ اسلام به متکلم نیز مشهور شده است. علاوه بر آنکه کتاب‌ها و رساله‌هایی درباره عرفان رخصت دارد، در مخالفت با فلسفه مشائی کتاب تهافت الفلاسفه را نوشته است.

بن مایه کتاب حاضر، پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد رشته عرفان اسلامی بوده است که به راهنمایی آقای دکتر حمزئیان در دانشگاه سمنان نگاشته و به مرحله دفاع رسیده است و با تغییراتی به صورت فعلی تغییر یافته است.

شیوه طرح مباحث در کتاب حاضر به گونه‌ای است که مباحث کلامی در باب توحید، معاد، نبوت، ولایت و امامت را شامل می‌شود. آراء عرفانی در قالب نکته عرفانی به صورت مشخص و جدا مطرح و وجه خاص عرفانی آن بیان شده است.

عبارات شیخ با توجه به قلم نگارش ایشان و زمان‌های متمادی که از آن گذشته

است، سهل و ساده نیستند و برای خواننده امروزی با دشواری و کندی و لکنت همراه اند و این امر مهمی بود که کار را دشوار کرده است. نویسندگان سعی بر آن داشته‌اند که در حد بضاعت و دانشی که از عرفان داشته و فرصتی که در اختیار داشته‌اند به انجام این مهم بپردازند که قطعاً خالی از کاستی‌ها و نقایصی نخواهد بود. در انتها تشکر و قدردانی ویژه از معاون محترم تحصیلات تکمیلی دانشگاه سمنان جناب آقای دکتر حقیقی‌اصل و معاون تحصیلات دانشکده علوم انسانی، جناب آقای دکتر خیاطیل داریم. ب است این اثر مورد قبول خوانندگان عزیز قرار گیرد.

دکتر عظیم حمزئیان